

Joan Sala Lloberas, artista entre una nissaga de gent de mar

JOAN DOMÈNECH I MONER

Historiador

Quaderns de la Selva, 22 (2010), 7-31

Centre
d'Estudis
Selvatans

No és fàcil trobar la persona idònia que sàpiga captar i descriure ambients, costums, tradicions, la gràcia dels oficis de mar, el funcionament dels ormeigs, les característiques dels peixos, el coneixement de cadascuna de les parts de les barques, i encara menys que aquesta persona es desdoblí en cronista i narrador literari i, alhora, en dibuixant i pintor excel·lent i miniaturista naval. A Lloret hi va haver la sort de tenir fins ara Joan Sala i Lloberas, que acaba de morir recentment a l'edat de 85 anys després d'haver fet sempre vida d'home de mar per activa i per passiva.

Joan Sala Lloberas va néixer a Lloret de Mar a les 9 del vespre del 28 de febrer de 1925 en el si d'una família de pescadors i, a més, en el veïnat més característic de la gent de mar, l'anomenat barri de Venècia. No s'ha pogut aclarir si té aquest nom per haver acollit, en temps pretèrits, immigrants d'aquella ciutat de l'Adriàtic a l'època de les relacions comercials amb Itàlia —no s'ha trobat res documentalment— o pel possible aspecte pantanós de la zona, també en temps antics, amb la riera de Pagueres i altres petits torrents que, en moments de pluges, donessin al terreny un aspecte aixaraganyat, com si estigués travessat per canals, a semblança de la ciutat de les gòndoles. En aquest cas, el nom seria fruit de la ironia de la gent.

El barri de Venècia ha tingut sempre una marcada personalitat i, com hem dit, ha estat habitat majoritàriament per famílies que vivien de la pesca, tot i que algunes ho simultanejaven fent de terrassans, és a dir, menant algun tros de terra. Al barri de Venècia, amb el temps, s'hi van construir els primers xalets dels estiuejants, que eren feliços de poder conviure amb la gent més típica de la vila.

En el seu primer llibre, del qual ja parlarem més endavant, Sala Lloberas descriu així el barri:¹

«Les cases eren més aviat petites, amb unes teulades de tons ocres-verdosos, algunes carregades de líquens i moltes per causa de la seva vellúria. Hi havia façanes amb un crostisser de calç, i algunes portes i finestres portaven els colors de les embarcacions, perquè hom n'aprofitava les sobrances després d'haver repintat els llaguts. S'hi veien canyes de pescar amarrades al costat d'alguna porta, palangres posats a assecar, dones remenant les xarxes a l'entrada de casa o prenent el sol, i algun forat gatiner a l'obertura forana. Llavors gairebé no hi havia cap casa que no tingués un o dos gats. Pel carrer s'hi veia alguna nansa vella que, treta s'afaç, servia per protegir les pollades. Les gallines corrien en plena llibertat. Qui no recorda el cant del gall anunciant el trenc de l'alba? Quasi a totes les cases en criaven un parell per a la Festa Major. Passades aquestes diades ja era ben rar sentir-ne algun.

Quan es feia fosc, un enllumenat mòrbid parpellejava a les cantonades una claror tènue com humitejada pels vents de la mar, que no deixava ni entreveure l'aigua embassada de les últimes pluges que llanguidament amaraven aquells carrers de gres.»

1 Joan SALA I LLOBERAS. *La gent de mar a Lloret*. Barcelona: Ultramar Editores, 1986, p. 15.

Joan Sala, de jove, durant la festa de Santa Cristina,
amb Mn. Pere Torrent i altres persones.

A més de Joan, com un dels oncles paterns, que va ser el padrí, en ser batejat li van posar Jeroni, com l'avi patern, i Andreu, com un dels besavis materns. No cal dir que, en aquell temps, feien la inscripció en castellà i que en Sala Lloberas aprofità les noves disposicions democràtiques de molts anys després per fer canviar el *Juan* per *Joan* (21-03-1983).

Els pares d'en Joan eren Agustí Sala i Raurell (1890-1948) i Rosa Lloberas i Martí (1892-1973). Ell era conegut per *En Gustinet Trons* —els altres de la família també portaven el motiu adjunt— i ella, per *Sa Llampada*, sobrenom que també

ja es donava a la seva mare (és a dir, a l'àvia d'en Joan) i que aneu a saber de què venia. *Trons* era el motiu o sobrenom d'una llarga nissaga de pescadors que es perdia en el temps. Atès, però, que el cognom real era Sala, una repassada, ni que sigui superficial, a tots els llistats a l'abast d'habitants de Lloret permet adonar-nos que, quant més reculem en el temps, menys mariners d'aquest cognom trobem i, en canvi, hi ha predomini de la gent del camp, per la qual cosa és fàcil imaginar que la nissaga ve del món rural, d'alguna pagesia, i que algun fadrístern se'n desmarca baixant a vila, on s'instal·la, ja sigui per dedicar-se a la mar, ja sigui per participar en el món dels oficis, en especial en el de la construcció.² Falta, en aquest sentit, un estudi aprofundit —si es troben elements per a fer-ho, perquè Lloret no disposa dels llibres parroquials, destruïts pels revolucionaris de 1936— que permeti trobar el punt de connexió de l'àmplia família dels Gallart, paletes, també coneguts actualment per *Trons*, amb la família dels pescadors. En tot cas, podem afirmar, per haver-ho treballat, que en el document de 1716 on els lloretencs donen comptes de les famílies i dels recursos de què disposen a l'intendent Patiño, després de la Guerra de Successió, en la relació de caps de casa tots els Sala que hi figuren són gent de pagès o del camp, excepte un fill de Paula Sala —el nom del qual no sabem— que és traginer i també es mou dins de l'activitat del mar. En canvi hi ha un hisendat amb criat i tot que es diu Narcís Sala, tres pagesos (Joan Sala, Miquel Sala i Llorenç Sala, el parentesc entre els quals ignorem) i un jornalier que també es diu Jaume Sala. En un llibre de comptes de l'Obreria de Santa Cristina hi consta un Bonaventura Sala, pescador i patró de llagut, que l'any 1767 transportava per mar materials per construir l'actual santuari. En la narració de la Revolta dels Joseps de 1788 contra el pagament del ribatge al Capítol de canonges de Girona, senyor de la vila, ja figuren entre els condemnats Bartomeu Sala i Romà Sala. Entre les 195 famílies que vivien del mar l'any 1807 —els anomenats *matriculados*— tornem a trobar els pescadors Bartomeu Sala —potser el mateix que acabem d'esmentar— i Josep Sala, i els mariners Ignasi Sala, Joan Sala, Josep Sala, Guerau Sala i Vicenç Sala. Entre les 107 famílies deslligades del mar, els anomenats *terrestres*, hi ha dos Salvador Sala, un Llorenç Sala i un Pere Sala i consten explícitament com a terrassans Joan Sala, Josep Sala i Salvi Sala. Falta, evidentment, trobar les connexions suficients entre tota aquesta gent. Amb tot, la nissaga dels Sala coneguda pels *Trons* va ser important. Fins i tot una raconada de la costa lloretenca, del cantó de llevant, porta el nom de Cala d'en Trons.

El fet d'haver-se casat un home de Can Trons amb una dona de ca Sa Llampada originava, a vegades, algun acudit, en aquest cas de caire meteorològic, com passa sovint en els pobles amb el tema dels renoms. De totes maneres, en aquelles èpoques, cada casa tenia el seu i la gent els feia servir amb molta normalitat i, encara que no ho sembli, amb un relatiu respecte. El mateix Sala Lloberas ho comenta

2 L'escriptor Esteve Fàbregas i Barri inclou els Sala entre les famílies «de sempre». Cf. *Lloret de Mar*. Barcelona: Selecta, 1959, p. 56.

amb humor:³ «Quan jo era petit solien dir-me: “Trons i llamps, barretines de set pams!”» L'avi patern era en Jeroni Sala Gelats (1847-1913) que s'havia casat amb Josefa Raurell i Artau (1857-1935). I els besavis eren, per un cantó, Antoni Sala, també pescador, i Rosa Gelats, i per l'altre, Josep Raurell, mariner, i Lúcia Artau. Veiem, doncs, que Sala Lloberas estava emparentat amb la família Gelats, una branca de la qual adquirí molta fama a Amèrica en el camp de la banca i a Lloret també deixà mostres de la seva filantropia. Una Gelats fou, precisament, la que va deixar en herència la sepultura on actualment està enterrat en Joan Sala, en el passeig central del cementiri lloretenc, arran de la capella, al costat dels mausoleus més artístics i espectaculars de la necròpolis lloretenca.

L'avi Jeroni, la defunció del qual Sala Lloberas situa l'any 1915,⁴ va provar sort també, a l'altra banda de l'Atlàntic, i en el padró de 1878, per exemple, consta explícitament que era a Amèrica. La cosa devia anar magre i va decidir embarcar de mariner en un vaixell. En el darrer viatge, quan decidí deixar-ho, va caure al mar en ple Atlàntic.⁵ Afortunadament, se'n va sortir. Amb tot, potser va tornar amb algun estalvi. Explica Joan Sala⁶ que l'any 1909 va comprar per 95 duros la casa número 14 del carrer de la Sènia del Barral que havia pertangut a algú que va desaparèixer a ultramar. La casa fou subhastada. En realitat era el que s'anomenava un cós, tapiat per un mur de pedra, en una part del qual hi havia un sector cobert, espaiós, que en deien *Sa Botiga*, on s'apilaven ormeigs, xarxes, pals, tot el material de pesca que vulgueu. I en un racó hi hagué, amb el temps, el talleret de taper del pare del narrador. Segons aquest, l'avi Jeroni era «d'estatura més aviat baixeta, amb una barba espessa, socarrada per les cigarretes, que les cremava fins a les darreres escorrialles. Vestia com tots, calces de vellut, la faixa i la garibaldina. Deien que es feia rar que deixés de calçar els esclops. La seva debilitat va ser el cafè i la partida de cartes, <la manilla>, abans d'avarar per calar els tresmall en companyia d'un parell de bordegassos de platja.»

Fruit del matrimoni de Jeroni Sala Gelats amb Josefa Raurell Artau van néixer els fills Antoni (1872-1915), que es casà amb Mariana Masens i Vivas, de Malgrat; Joan (1879-1935), que esposà Francesca Fullà Sala, de Vidreres, branca per la qual es continuà l'activitat pescadora de la teranyina fins al 1984, quan la barca familiar *Paquita*, darrerament patronejada per Agustí Sala Rubiño, va anar

3 Joan SALA i LLOBERAS. *Mirant enrera. El barri de Venècia de Lloret i la seva gent*. Lloret de Mar / Barcelona: Ajuntament de Lloret de Mar / Canon Editorial, 1995, p. 69.

4 El Registre Civil, en canvi, l'anota l'any 1913 i la partida concreta que va morir a la casa de la Sènia del Barral número 8, a les 4 del matí del 30 de setembre (cf. Tom 25, foli 192, núm.42).

5 Sala Lloberas ho explica així: «Conten que, en aquells anys, passaren hiverns llargs i dolents i estius en què no pescaven ni una sola sardina. Diuen que es va perdre el coratge que les moles de peix tornessin a recalar. Els sardinalers amarraven els llaguts i se n'anaven cap a Amèrica. El meu avi també travessà "la mar gran" rumb a l'illa de Cuba. D'aquest viatge me n'havia parlat el meu pare i em conta, també, que, a la tornada, una nit d'una mica de vent, aferrant veles, l'avi va caure en mar. En donar-se'n els mariners, el capità manà arriar un bot mentre el vaixell s'aguantava al pare amb poca vela i fent bords per aquells contorns. Després de quasi cinc hores de buscar-lo el donaren per perdut. Ja a albes clares, un mariner, aferrat a una verga, l'albirà entre les dues clarors. Amb un crit esfereïdor d'home a estribord!, el pilot virà el vaixell per rescatar-lo. D'aquell viatge en tingué un bon record.» Cf. Joan Sala i Lloberas. *La gent de mar a Lloret...*, p. 18.

6 Joan SALA i LLOBERAS. *Mirant enrera...*, p. 499.

al desguàs; Josep (1882-1937), casat amb Dolors Serra Nogué; Ramon (1887- ?), que es casà amb Emília Serra, i Agustí, el ja esmentat pare del biografiat, que als vint anys ja havia assumit, com tots els altres, la vida de pescador. El llagut que va fer servir Josep Sala Raurell, conegut per *En Pepet Trons* i que també portava el mateix nom del patró, *Pepet*, l'any 1940 fou cedit al Museu Marítim de Barcelona on encara es pot contemplar, restaurat.

Pel que fa a Josefa Raurell, Joan Sala Lloberas l'evoca d'aquesta manera:⁷

«Quan l'àvia Pepeta, la meua àvia, va retre l'ànima a Déu, jo encara no era un adolescent, però la tinc ben gravada a la memòria. La recordo ja vella, no gaire alta i prima, una mica corbada pels vuitanta-quatre anys que portava al damunt. A l'hivern es cobria el cap amb un mocador negre i, en arribar el bon temps, deixava veure la seva cabellera blanca d'argent. Era una dona activa, i tinc ben present quan encara es dedicava a minsos negocis de l'època, venent feixines de bruc a un ral o trenta cèntims, que li baixaven els bosquerols al pati de la “botiga” on la família guardaven els ormeigs.»

Anecdòticament podem dir que, si del matrimoni entre Jeroni Sala i Josefa Raurell en van néixer cinc fills, un d'aquests —en Joan— no va ser menys i, amb la seva esposa Francesca Fullà en va tenir vuit, tot i que alguns van morir a curta edat —alguns només amb mesos—, de manera que es donen noms repetits, perquè quan tenien una altra criatura, tornaven a posar-li el mateix nom del mort, en record.

Si la part paterna de Joan Sala Lloberas portava el segell de la mar en cadascun dels seus components, la part materna venia de terra endins. La mare d'en Joan, la Rosa Lloberas Martí, era filla de Joan Lloberas i Colom, nascut a Bellver (Lleida) i vingut posteriorment a la costa catalana, on fou conegut per *el Cerdà* i on morí (està enterrat a Sant Feliu de Guíxols), i de Joaquina Martí Vilaseca, lloretenca, (1859-1926). Els besavis materns de Joan Sala eren, per un costat, Esteve Lloberas i Rita Colom, ambdós de Bellver (Lleida), i per l'altre, Andreu Martí, de Pineda de Mar, i Agustina Vilaseca, de Lloret. Tot i que en els llibres de naixements del Registre Civil de Lloret apareix sempre la grafia Vallbé, hem d'entendre que el poble al qual es refereix és exactament Bellver de Cerdanya i que es tracta, per tant, d'una d'aquelles famílies de cerdans que a l'hivern baixaven cap a marina i es dedicaven al carboneig, com està llargament comprovat i documentat.⁸

Sala Lloberas va néixer al número 25 del carrer Venècia, cantonada al carrer Sènia del Barral i allà hi va passar els onze primers anys de la seva vida. El carrer Sènia del Barral era anomenat així perquè conduïa a una finca agrícola que era coneguda amb aquest nom, una de les primeres que havien quedat pràcticament incloses dintre del poble (amb la particularitat que a Lloret, de les finques on hi ha *sínies* en diuen *sènies*). En aquesta casa també hi va néixer una germana d'en

7 Joan SALA I LLOBERAS. *La gent de mar a Lloret...*, p. 16.

8 El 1788 els cerdans ja van prendre part en una cèlebre revolta al costat dels pescadors per deslliurar-se del pagament del ribatge o impost sobre el peix hagut en aquestes mars que els exigia el senyor jurisdiccional del terme de Lloret que era el Capítol de canonges de Girona.

Joan, la Pepita, el 2 de novembre de 1927. Els dos germans es portaven, per tant, vint mesos. En temps de la guerra es van traslladar a viure en una casa que es van fer en el cós abans esmentat, situat al número 14 del carrer Sènia del Barral, per por que els agafessin aquella propietat.

Sala Lloberas, referint-se a la casa on nasqué, escriu:

«Vaig obrir els ulls entre tuf de robes noves de vellut, flaires de suro i frescum de peix, en una caseta que he cregut que val la pena descriure-la amb detall perquè ens complementarà el to un punt indefinit que hem fet d'alguna, i ens servirà, crec, per fer una imatge-retrat amb poques variacions, de les cases senzilles que marcaven l'estampa del barri.»

L'al·lusió al tuf de robes noves de vellut i a les flaires de suro és fàcil d'entendre. L'àvia i la mare de Joan Sala eren sastresses, feien vestits d'home, i el pare, abans de dedicar-se a la pesca, tenia un petit taller d'elaboració de taps. Rosa Lloberas era, a més, una bona puntaire.

La descripció de la casa, com apunta ell mateix, es podria aplicar a la majoria de cases de l'època.

«Una caseta amb la façana emblanquinada sobre un crostisser de calç vella, amb una faixa grisa al rampeu seguint la vorera. Les dues finestres del pis, arran de la tortugada de la teulada, una de les quals mirava la mar, donaven la sensació de dos ulls entrats en la dolçor soporífera dels anys de la calma. Entrarem a dins per una porta de mides habituals de l'època, més ben dit, per "sa porta vidriera", que precedia a la porta pròpiament dita sempre amb els batents oberts darrera els vidres, ambdues aferrades al llindar. L'enrajolat era de terra cuita, una mica aspre. D'això en donaven compte les dones quan l'havien d'estarregar amb uns fregalls fets d'espart de forma circular expressament per a aquestes feines. Sota la volta de l'escala hi havia la comuna amb un finestrell que donava al carrer perquè hi entrés l'aire fresc. Els baixos estaven repartits entre l'entrada, una cambra fosca al fons, que anys a venir va servir de celler, el menjador i la cuina, separada per un envà, si es pot dir d'aquesta manera. En dèiem "sa ventaia", evident corrupció de ventalla, feta a base d'un marc de fusta cobert d'una cotonia resistent, potser de les restes d'una vela vella emblanquinada de calç com totes les parets. La cuina, com gairebé totes les cuines, tenia un parell de fogons de combustió amb carbó vegetal instal·lats sobre "sa carbonera" en forma d'armari, fet d'obra, on es dipositava el carbó. La resta ho complementava "s'escudeller", "es cantirer", unes lleixes per a pots, olles i cassoles, i la llar de foc, una llar en la qual, quan davallava la tramuntana, el fum rebufava a la xemeneia i tornava avall. El menjador, allargat i estret, tenia una finestra reixada arran de la qual la meva àvia i la mare hi passaven hores, llargues, de nit i de dia fent córrer l'agulla de cosir. La resta la complementaven mitja dotzena de cadires de balca, la taula, un escó arambat a la paret i "s'aparador", on es guardava la vaixel·la, ficat dins de la paret, amb unes lleixes fetes d'obra, protegit per dos batents amb vidres per evitar l'accés de la pols. L'esglaonament de l'escala estava fet a base de marxapeus de fusta i rajoles com les del pis, de formes rectangulars, combinades, potser no tan aspres (hi havia cases més antigues que tenien bigam i sostre de fusta). El sostre sota teulada constava de dos llits, un dels quals la mare contava que els avis el varen adquirir a un capellà que la passava magre. A les capçaleres hi penjava un Sant Crist i un quadre, si no vaig errat, una litografia de l'època, còpia d'una Verge

de Murillo. Un armari de fusta, un parell de tauletes, sa calaixera, un “palanganeru”, una gerra i un rentamans. Un mirall i un penja-robes arrodonien el moblatge. Tot hi era modest com ho hauríeu trobat en les altres cases de contorns semblants. [...] En el segle passat, el valor d’una casa de les característiques que acabem de descriure no arribava gaire més enllà dels dos-cents duros, si hi arribava. Dic duros perquè llavors es comptava per duros i, si es tractava d’una quantitat important, dos-cents ja feien fressa. Va ser la quantitat que la mena àvia, ja vídua, en va pagar, segons em contava la meua mare, recollits a so d’anys de treball i estalvi, una mica cada dia, de ral en ral i en monedes de deu, cinc i dos cèntims.»

En ser batejat Joan Sala Lloberas, el seu padrí va ser l’oncle Joanet, *Trons*, «un dels patrons del seu temps amb més visió de cara al futur de la pesca. D’estatura mitjana, més aviat ferreny, amb bigoti, poseu-li la roba de pescar i tindreu el retrat dels clàssics homes de mar del temps».⁹

De petit rebé l’ensenyament dels mestres de les Escoles Parroquials. Recordava, també, que en temps de la Guerra Civil, havia anat a lliçó amb Mn. Josep Mundet Vidal, un sacerdot lloretenc a qui, en els moments de la revolució, van respectar força i al qual van permetre exercir funcions de mestre en aquells mesos. Sala Lloberas recordava prou bé els jocs, les innocentades, picardies i trapelleries d’aquella etapa de la seva vida: lligar un cordill a l’anella d’una porta per trucar reiteradament des de la llunyania, al vespre, emparats en la foscor, riure’s d’algun personatge popular especial, córrer per la platja, amagar-se per la penya... Acabada la Guerra tornà encara un parell d’anys a les Escoles Parroquials i després ja va entrar en el món de la pesca, tot i passar primer un breu temps com a treballador d’una fàbrica tèxtil. Recordava el Lloret d’aquella època d’aquesta manera:

«Qui vos parla, nascut en un d’aquests carrers, en guarda moltes de pinzellades de les formes de la vida senzilla d’aquells anys, que no eren altres que les d’un poble assentat arran de la mar que tranquil es dedicava a pescar, treballar la terra i uns quants oficis, pocs, els essencials i propis de l’època; uns quants paletes, fusters, pintors, un parell de ferrers, un boter, dos manyans, els bosquerols, alguns dels quals alternaven l’ofici amb la mar, i gent sense ofici ni benefici, que tenien la pesca de l’art com a professió.»

Essent un infant, però, ja sentia una atracció especial pel dibuix i la pintura. Li agradava dibuixar barques, escenes marineres, els vells llops de mar, el paisatge de les cales... En el seu barri hi havia un local carismàtic que havia estat cafè i sala de ball de la gent de mar. En deien La Nyerra. Sovint hi anava i, mig d’amagat, prenia apunts dels vells pescadors que mataven l’estona fent algun got de vi, sobretot els dies de mal temps o de temporal, quan no podien sortir a pescar.

Durant l’època de la Guerra Civil —quan esclata Joan Sala té 11 anys fets— s’instal·là a Lloret el pintor gironí Joan Orihuel perquè festejava amb la senyoreta Consol Fors, germana d’un dels farmacèutics de la localitat, amb la qual es casà al cap de poc temps. Per això hi obrí una Escola d’Arts i Oficis que primer va tenir a casa seva, al carrer de la vila número 31, i, després, a partir del juliol de 1937,

9 Joan SALA I LLOBERAS. *Mirant enrera...*, p. 500.

Cartell de Joan Sala guanyador del segon premi de l'Escola d'Arts i Oficis de Lloret, l'any 1938.

la va traslladar al Casal de l'Obrera, un centre de signe catòlic fundat el 1924 per tenir cura de noies treballadores, sobretot si eren òrfenes, i que llavors havia estat confiscat per les autoritats. L'habitatge el traslladà a una de les torretes construïdes en el turó de Sa Caleta, mirant a tramuntana. Sala Lloberas fou dels que hi anà a l'escola, a aprendre. Orihuel hi feia classes de dibuix, pintura, escultura, relleu, forja, cartellisme, dibuix comercial i, fins i tot, tipografia. Junt amb els altres companys Sala va participar en diverses exposicions. Se'n van fer de treballs escolars (del 26 al 30 de juny de 1937), de cartells (del 23 al 30 de gener de 1938), i no faltà una exposició d'obra del mateix mestre al costat de la dels deixebles d'honor (17 d'abril de 1938). Es concediren, fins i tot, premis. L'escola costava 10 pessetes al mes i en el mateix local s'hi feien conferències de tema artístic. Sala recorda

com, en aquells temps magres, a vegades pujava a casa del pintor algun grapat de verats o sardines pescats a la teranyina pel seu pare. «El més sorprenent per a mi —escriu— era l'obsessió que tenia, abans de pensar en coure'ls i saborejar-los. Els col·locava sobre una taula i agafava els pinzells per pintar un bodegó de peixos acabats de pescar. Després, els posava sobre les graelles, perquè l'oli escassejava i era prohibitiu fregir-los.» Orihuel —que, acabada la guerra i després de passar un temps a Girona, va acabar anant cap a l'Argentina— comptà amb un alumnat d'uns vint-i-tants vailets, que són els qui, després de la Guerra Civil, van mantenir el caliu de l'art i van organitzar les exposicions col·lectives, a la Casa de la Vila, els anys 1943, 1944 i 1945.

A part del mestratge de l'Orihuel, Joan Sala Lloberas va aprendre també de llargues hores de seguir un altre pintor i dibuixant insigne que, havia descobert Lloret l'any 1905 i que hi passà els estius des de 1917 fins a 1938, quan hi morí. Ens referim a Joan Llaverias i Labró. En realitat, Sala el va poder gaudir poc temps, segons la seva pròpia confessió:

«El vaig conèixer a finals del trenta-set o a començaments del trenta-vuit. És una llàstima que la relació durés poc temps. La forma d'entrar en contacte amb Llaverias ja va ser una cosa ben curiosa. L'artista pintava, llavors, la bassa del molí —les autoritats li havien prohibit pintar a la platja perquè no ho aprofités per fer espionatge (!)— i com que patia d'ofec, deixava la capsa de pintures allà mateix, fins l'endemà. Un dia, quan hi va tornar, va trobar que l'hi havien robat. Va donar-ne veus. Entre d'altres persones, ho va dir a la meua mare —Llaverias vivia en una casa també del mateix barri de Venècia—, per si nosaltres, una colla de marrecs que érem afeccionats a la pintura, en sabíem alguna cosa. Vaig comentar-ho amb els amics. Un d'ells, en Vador Juliola, explicà que un vailet una mica cèlebre, conegut per en Tomaset, n'hi havia oferta una, de caixa de pintures. El vam anar a trobar i, després de fer-li preguntes i apretar-lo una mica, va acabar confessant que l'havia robada i ens la va tornar. D'aquesta manera la va recuperar en Llaverias. Com a agraïment, ens va comprar tubs per anar a pintar i ens va convidar a sortir amb ell. Allò ens va fer molt feliços. Ho vaig aprofitar totes les vegades que vaig poder.»

El mateix Sala Lloberas, quan explicava aquesta anècdota, hi afegia encara un comentari també interessant. «Quina no seria la meua sorpresa quan, fa uns anys, en ocasió d'una exposició que la Sala Almirall de Barcelona va dedicar a Llaverias, vaig veure allà penjada l'obra que llavors el pintor feia. Saps a quant és cotitzava? A 150.000 ptes. Si arriba a valer-ne cinquanta mil, encara me les hauria gastat...» Sortosament, aquesta obra, junt amb algunes d'altres, avui està en poder de la família Ruscalleda-Àlvarez i, per tant, s'ha acostat a l'òrbita dels lloretencs. Sala Lloberas també explicava l'anècdota del bateig del quadre: «Quan Llaverias el pintava jo també anava amb ell —des de la recuperació de la caixa— i feia els meus assaigs. Un dia, quan Llaverias va tenir l'obra gairebé acabada, em va cridar i me la va mostrar. S'hi veien unes orenetes que volaven arran d'aigua. “Quin títol hi posaries?”, em va preguntar. Jo no sabia què contestar. “Li posaré El bany de l'orenet”, va comentar ell finalment. I així ho féu.»

També va passar un temps a Lloret el pintor Joan Ardanuy, que, entre altres coses, pintà el Sant Sebastià del penó de la Germandat del mateix nom. Sala Lloberas també hi va tenir una bona relació.

Al voltant dels anys quaranta també va mantenir algun contacte amb Antoni Mataró Madiñà —el seu pare va ser governador civil en diversos llocs—, un lloretenc singular que tenia un xalet a la façana marítima, personatge amb bona entrada en els cenacles artístics barcelonins. «Vaig tenir temps —explica Sala—¹⁰ per conèixer un home amb aparença de franciscà, amb les virtuts i defectes d'un artista i decorador. Vaig passar estones als seu estudi instal·lat entre les quatre parets del cós dels darreres de la torre. El bigatge nu, una mica rústec, aguantava una teulada a quatre pendants. Hi havia quadres, llenços en blanc, cavallets, paletes, colors i pinzells. Li he d'estar profundament agraït per la confiança que va posar en la meua pobra persona. Jo llavors tenia setze anys.»

També ha deixat escrit com va conèixer el pintor Josep Ventosa: «El pintor Josep Ventosa va descobrir aquesta costa i el paisatge que ens envolta pels volts de 1944, quan Lloret encara era simplement un poble. Va arribar i es va hostatjar en una caseta del carrer de les Tres Creus, però no hi va sojornar gaire.» Explica, després, que Ventosa es va sentir més atret pel barri dels pescadors i passà a viure al mateix carrer d'en Joan Sala. «Jo llavors tenia vint anys. En hores de lleure hi vaig passar moltes estones al seu costat, hores delicioses pintant plegats. Era un tipus excel·lent, que ja ratllava la cinquantena, franc, desinteressat, dels que no donen la més petita importància a allò que és material. Tenia el do de les persones sense ambigüitats, el que en diem “tal com raja”. Si t'havia de dir alguna cosa, la deia i llestos. De vegades, passava estones sense dir ni una paraula i, de cop i volta, deixava els pinzells, carregava la pipa i et buscava conversa. Per una banda, em parlava d'art, em donava consells, i per l'altra, indefectiblement, havia d'entrar en la gent que coneixia i en tot el que en aquells anys acompanyava la vida de poble. Em va ser una barreja d'amic i mestre. En el fons, el creia un romàntic, amb un esperit de curiositat grandíssima, sensible a tot el que l'envoltava i, a la vegada, amant de la pau, la calma i, sobretot, de la llibertat.» Ventosa, més tard, anà a viure Mallorca, on els seus quadres d'oliveres es van fer famosos.

Molts estiuejants de Lloret coneixien aquestes aptituds del noi Sala i alguns d'ells, fins i tot, —la família Heidrich en particular— li havien proposat ajudar-lo perquè pogués anar a Barcelona a estudiar Belles Arts, cosa que no es va portar a terme per una sèrie de circumstàncies. I és que, tot i la inclinació artística, als vint anys, i per necessitat, es veié obligat a seguir la professió de pescador del seu pare. De fet, el pare era taper, com ja hem dit, però quan la indústria dels taps va decaure, l'Agustí Sala se'n va anar a pescar en la barca del seu germà Joan. Era una barca de 10 metres d'eslora, construïda a l'Escala l'any 1927, que es deia *Elvira*, com una filla del propietari, tot i que popularment era coneguda per *La Pantera*. Agustí Sala hi va fer també de patró, en temps de la guerra, quan el seu

10 Joan SALA I LLOBERAS, *Mirant enrera...*, p. 126-127.

nebot, que la comandava, l'Agustí Sala Fullà, fou mobilitzat. En aquesta barca hi va fer, també, les seves primeres armes en Joan Sala Lloberas.

En Gustinet Trons, tal com se'l coneixia, era, segons el descriu el fill, «alt, primet, d'aspecte seriós, sociable, meticulós, amb una formació cultural envejable per molts, s'entén dins els cercles socials de pescadors i camperols en el que es bellugava. Home de sentiments republicans del seu temps, en contrast amb els menjacapellans que corrien, diria que era creient. Ho vaig copsar el juliol del trenta-sis en les malediccions al comitè revolucionari que va encendre l'església i en els darrers moments de la seva vida. Per altra banda, d'esperit inconformista, en el seu interior hi havia el tic sensible dels insatsfets que vivien en un poble com el Lloret d'abans. D'una banda, tenia els seus motius. A vegades, em deia: "Si hagués cregut as meu parent Gustinet Gelats (el seu padrí) que m'embarqués amb es primer barco que anés a l'Havana, en es seu costat m'hauria fet home. No hauria tastat la vida de la mar. Però llavors em guanyava bé la vida amb es taps." Per definir-ho, penso que la caiguda del suro li va ser la frustració. Se'n va anar d'aquest món dos anys abans d'arribar els primers turistes anglesos.»

El fill de l'Agustí, el nostre biografiat Sala Lloberas, en principi, havia pensat treballar a la fàbrica Sayrol —llavors a Lloret n'hi havia alguna de tèxtil i aquesta era la principal— i sembla que hi va estar un temps, però els esdeveniments van conduir-lo cap a un altre cantó. El pare estava malalt i calia ajudar. Aquesta fou la raó per la qual va ser alliberat de fer el servei militar. Va anar a pescar amb ell. En un moment d'eufòria van decidir encarregar un petit llagut a la drassana de Roses per a la pesca del tresmall per disposar d'embarcació pròpia. El pare, però, ja no la va veure. Va morir el 8 de juliol de 1948. El llagut va arribar a Lloret poques hores després. Sala havia d'estar, doncs, al capdavant de la família. A partir d'aquell moment, aprengué a fons totes les arts de pesca i descobrí tots els secrets de la costa i de la mar. El 1949 va comprar una barca de segona mà per a la pesca de la teranyina. I l'any 1955 se'n va fer construir una de nova a l'Estartit, a les drassanes del mestre d'aixa Delfo, de 42 pams i 6,80 tones, batejada amb el nom de la seva germana Pepita, la benedicció de la qual, portada a terme pel recordat prevere Mn. Pere Torrent, va significar un esdeveniment en la vida lloretenca, com cada vegada que s'estrenava una barca i, més en aquell temps, en què aquest fet ja no es donava gaire sovint. A poc a poc es guanyà la confiança de tota la gent de mar i el 3 de novembre de 1957 fou elegit Patró Major de la Confraria de Pescadors, substituint un altre patró carismàtic, en Miquel Bruguera Durall, que ho era des de 1939. El càrrec l'ostentà durant trenta-dos anys. També fou el que se'n deia Alcalde de Mar. Fou ja al començament de la seva gestió al front de la Confraria quan es va fer un local social sobre l'antic tint de les xarxes de la travessia de Sant Miquel, que l'any 1942 havia adquirit el pòsit de Pescadors. Les despeses van arribar a les 135.000 pessetes. Entrà en funcionament la primavera de 1958. En aquella època la Confraria tenia 180 afiliats. També es deu, en bona part, a la seva empena la posterior edificació de l'anomenat Barri dels Pescadors, dedicat a habitatges per a gent senzilla, que existeix a tocar la

carretera de Tossa, per la banda de llevant. Des de 1954 que hi havia el pla de fer aquest conjunt de 44 habitatges. S'havien expropiat uns terrenys a Fèlix Torras Xarnach i el governador Luís Mazo Mendo —que estíuejava a Lloret— els regalà a la Confraria de Pescadors, la qual els va haver de cedir al *Patronato Provincial de la Vivienda* per poder iniciar l'expedient previ de construcció. Entremig hi va haver un intent de permuta dels terrenys, ja que hi havia qui considerava que portar els pescadors, acostumats arran de mar, a la part de muntanya, era una incongruència. La permuta, però, no es va acabar de dur a terme i hi van haver algunes actuacions no gaire ortodoxes. L'obra va quedar paralitzada per pressions externes. Sala Lloberas va conèixer bé algunes intervencions maquiavèliques i era força crític amb la Corporació Municipal de l'època i altres institucions. Encara en alguna de les darreres visites, quan ja malaltejava, m'havia insinuat el nom d'algun dels que hi posaven traves. Es van reprendre gestions a Madrid i les obres es van reiniciar després de traspasar-ho d'empresa tres vegades. El 1962 es van acabar i es van lliurar les claus a les famílies dels pescadors que esperaven l'habitatge. El barri va rebre el nom oficial de *Grupo Lutgardo López Ramírez*, nom que no deia res a la majoria de gent, tot i que Joan Sala Lloberas explicava que es tractava d'un capità de navili retirat ben conegut a la nostra costa pel seu amor a la gent de mar.

Eren, també, els temps en què es va debatre molt la possibilitat de fer un port a Lloret. No cal dir que, tot i que la intenció dels que ho impulsaven era arribar a tenir un port esportiu que donés més vida turística a Lloret, els pescadors, convençuts que hi tindrien el seu espai de refugi, ho veien amb simpatia. El mateix Sala Lloberas seguia aquesta línia. L'alcalde Clua, influent en el sector de Marina, va fer redactar un projecte poc consensuat que es carregava tot el racó de Sa Caravera i Cala Banys i que el poble, en general, va rebutjar.

La dedicació als afers marítims, tant des de la perspectiva professional de patró com per raó del càrrec de president de la Confraria, no va anorrear pas la vocació artística del nostre biografiat. Mai no deixà de conrear la inclinació per a les arts plàstiques que se li havia despertat cap als set anys. Tenia una pintura molt personal i característica amb la qual immortalitzava els nostres penya-segats, les caletes, els roquissers, a base de pinzellades de tonalitats grises i blaves o verdoses. La seva tendència el portava, però, a reflectir a la tela els crepuscles, les postes o les sortides de sol, i ho feia amb unes tonalitats rogenques i violàcies que hi donaven un segell especial.

Com hem dit fa poc, va participar en moltes exposicions col·lectives, les primeres de les quals, més escadusseres, es van portar a terme a l'antiga sala de sessions de l'Ajuntament de Lloret —que llavors no s'utilitzava—, després de la Guerra Civil. Tenim ben documentada l'exposició col·lectiva del 8 al 15 d'agost de 1943 en la qual prenen part alguns dels antics alumnes del pintor Orihuel. Joan Sala —probablement prou enfeinat a tirar endavant els negocis familiars— sembla que només hi aporta tres quadres titulats, respectivament, *Canyelles*, *Marina* i *Tranyines*. L'exposició la completaven els seus companys Sebastià Gallart, amb

11 quadres; Lluís Reguera, amb 7; Josep Sala Gascons, amb 6; Romà Maura, amb 10, i Josep Maig, amb 1. També hi col·laborava amb 4 quadres el dentista txec establert a Lloret Ernest Adler. Adler pintava uns quadres amb molt de cel i deia que buscava la immensitat per compensar l'espai reduït on treballava professionalment: la boca.

Tenia 34 anys quan Sala Lloberas va decidir casar-se amb Lluïsa Baltrons i Colls, de Can Joan blanenc, antic espadenyer vingut de la vila veïna i establert a Lloret, a tocar la plaça del cine, dita oficialment del Carme. La Lluïsa formava part de la colla de jovent amb la qual sortia el nostre biografiat. Ella tenia 31 anys. L'enllaç va tenir lloc a l'església parroquial de Lloret justament el dia del patró de la Festa Major d'hivern: Sant Romà. Era el dia 18 de novembre de 1960. L'ambient mariner i l'esperit del barri de la gent de mar continuava pesant en el cor dels acabats de casats i després de la cerimònia nupcial van celebrar una xocolatada en el local més carismàtic del barri, del qual ja hem parlat abans: La Nyerra. Després hi va haver un dinar íntim al pati de la casa per als familiars més pròxims. Per viatge de nuvis van aprofitar una sortida que igualment havia de fer en Joan Sala, com a Patró Major de la Confraria de Pescadors de Lloret. Hi havia una assemblea de totes les confraries a Madrid. Aquesta fou l'excusa, doncs, per a organitzar un viatge que partint de Barcelona, on van passar la primera nit, els permetia veure Saragossa, Madrid, Toledo, el Valle de los Caídos i algun altre lloc, amb una durada total d'uns set o vuit dies.

Fruit d'aquest matrimoni fou el naixement de la filla única Rosa Maria, el 17 d'octubre de 1961. La filla nasqué a casa, com s'estilava en aquella època. El pare estava pendent del part i no gosà anar-se'n a pescar amb els de la seva barcada. Sí, però, que els acompanyà a feinejar a la platja i a preparar-ho tot per a varar i, després, ajudà a recollir estris. El naixement de la Rosa Maria el sorprengué encara en el sorral i el varen haver d'anar a cridar perquè sabés que acabava de ser pare.

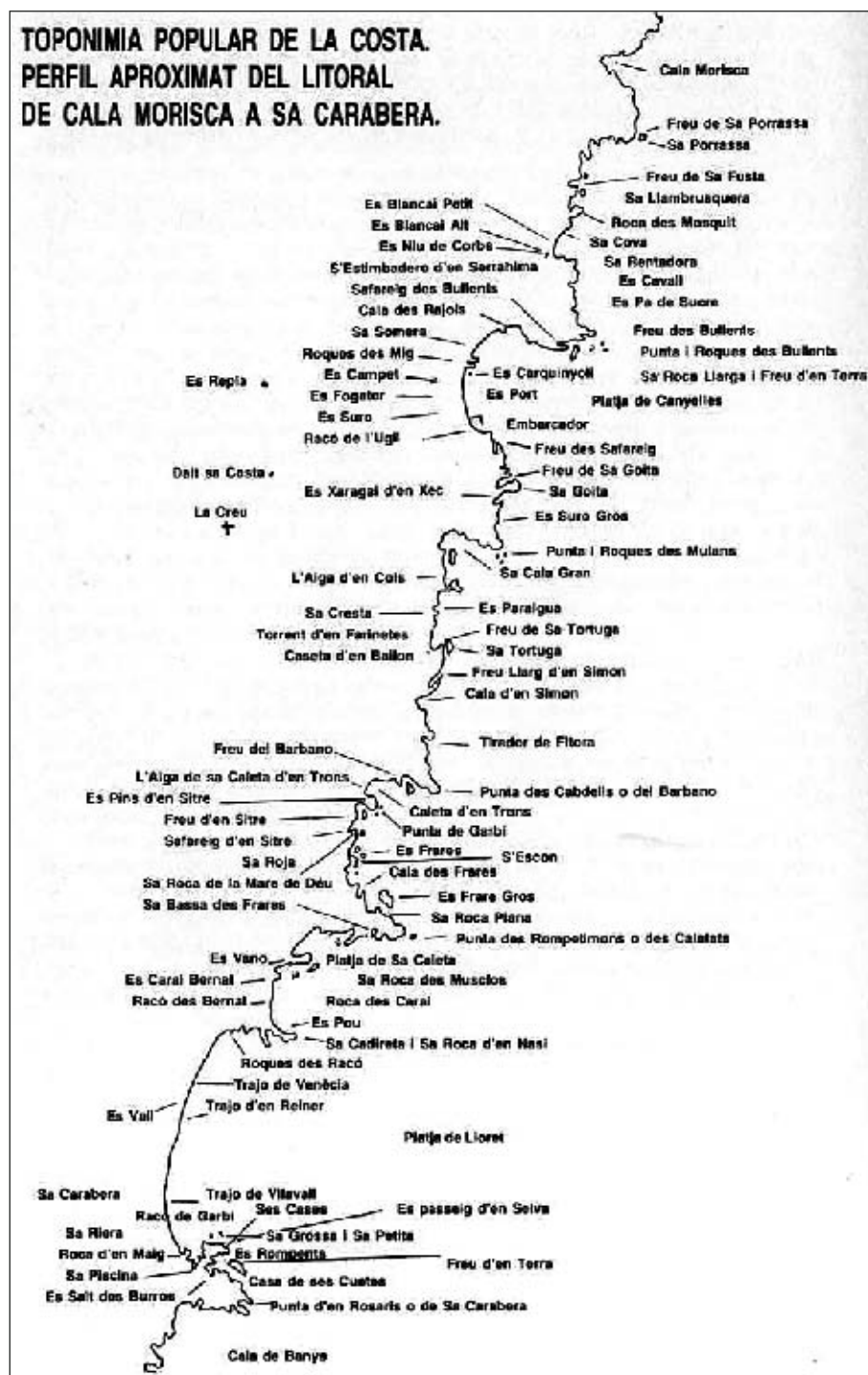
La notorietat de Joan Sala Lloberas entre la gent de mar fa que sigui requerit per formar part del consistori lloretenc. És el 5 de febrer de 1961 quan, essent alcalde el farmacèutic Narcís Fors i Oliver, ingressa com a regidor pel terç sindical. Sala Lloberas, en la seva joventut, tenia les simpaties dipositades en Esquerra Republicana de Catalunya, però el sistema polític de la dictadura franquista no solament no permetia afiliar-se a cap partit, sinó que l'obligava, com a tothom, a pronunciar les paraules de ritual: *«Juro lealtad y acatamiento a los Principios Fundamentales del Movimiento Nacional y demás leyes fundamentales del Reino, servir fielmente a España, guardar lealtad al Jefe del Estado, obedecer las leyes, defender y fomentar los intereses del municipio y ajustar mi conducta a la dignidad del cargo.»* El nostre biografiat queda integrat dins d'un ajuntament format per Narcís Fors Oliver (alcalde), Agustí Cabañas Llobet i Esteve Alsina Sala (primer i segon tinent d'alcalde), i Bonaventura Fusellas Cruz, Carles Arpí Roca, Joan Sala Creus, Joaquim Leal Andreu, Albert Batlle Nicolau, Esteve Guitart Poch i ell mateix. Va quedar adscrit a la comissió de Governació, amb els regidors Leal i Arpí, i tingué assignada la delegació de l'Escorxador i el

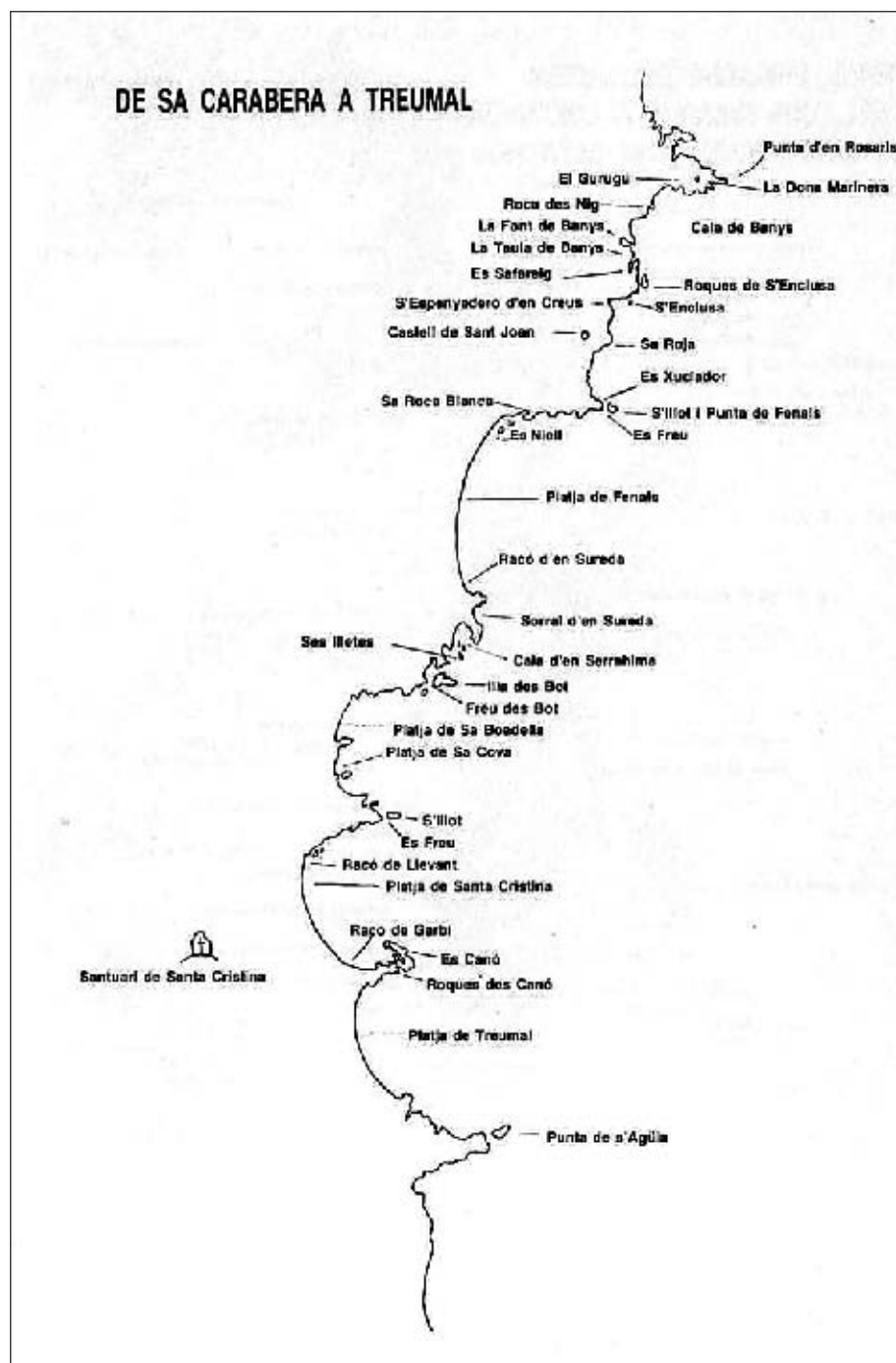
Mercat Municipal. Repassant les actes de les sessions municipals hom s'adona que Joan Sala Lloberas falta a moltes de les reunions, tot i que al marge hi consta sempre que «excusa su ausencia por causa justificada». Cal tenir en compte, al respecte, que l'Ajuntament se sol reunir al vespre i, en aquella hora, Joan Sala Lloberas és quan surt a pescar amb la seva barca. El 2 de febrer de 1963 hi hagué una petita renovació al consistori que no l'afectà. Seguí adscrit al Terç Sindical, amb Joaquim Leal i Joan Cama Roig (que era president de la Germandat dels Terrassans —els pescadors i els terrassans eren dues forces corporatives tradicionals de Lloret). Deixà la delegació de l'Escorxador i el Mercat. El 16 de juliol de 1964 pren possessió com alcalde l'hotelier Josep Maria Clua Viladrich. Sala continua i passa a formar part de la Comissió de Cultura, Turisme i Festes, amb els regidors Josep M. Orobitg Lloreta i Josep Trull Pons, que havien entrat el 1964. Torna a tenir la delegació de l'Escorxador i forma part d'alguna comissió especial com ara la creada amb motiu de la celebració del Mil·lenari de la Vila l'any 1966 per vetllar pel Rally París-Lloret. En la renovació del 5 de febrer de 1967 cessa com a regidor de l'Ajuntament. La seva propensió a intervenir en la política municipal no es tornarà a posar de manifest fins a l'adveniment de la democràcia i amb les eleccions municipals de 1979, tot i que des d'una posició a la rereguarda, dins del grup d'ERC.

La primera exposició individual de Joan Sala Lloberas va tenir lloc a la mateixa sala municipal, l'any 1965. Més tard, entre el 12 i el 30 d'abril de 1976, animat des de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament, que pretenia recuperar aquells pintors formats abans de la Guerra, Sala va tornar a exposar, aquesta vegada en una espaiosa sala que s'havia habilitat als baixos de la Casa de la Vila —on anteriorment hi havia hagut el mercat del peix i, molt abans, les escoles per a infants—, amb accés directe des del carrer. L'exposició la va fer a mitges amb Josep Millan Monistrol, un home polifacètic amb autèntic temperament artístic, que tenia el seu estudi en un xalet de Canyelles i que freqüentava sovint el bar típic Sa Xarxa, que Joan Sala Lloberas havia creat amb molta gràcia l'any 1969, adaptat al turisme i com una antiga taverna de pescadors. A Millan li agradava fer el toc i mantenir una bona xerrada amb l'amo, en aquell ambient. Aquest fet, l'aparició de gent jove que també pintava i la creació d'un certamen pictòric (que durà des de 1973 a 1978) a càrrec del Centre d'Iniciatives Culturals, tot just fundat (1970), va portar a una gran activitat artística i es van promoure exposicions col·lectives periòdiques en les quals mai no va faltar la participació de Joan Sala. En aquesta línia, llavors va sorgir també, pels volts de 1979, el Grup Lloretenc de Belles Arts, del qual fou escollit president. Més tard, el 1980, es creà el Cercle Artístic Lloretenc, instal·lat al núm. 10 del carrer dels Màrtirs, just a la casa del poeta Felicià Serra i Mont. Joan Sala també en fou directiu. Les il·lusions d'aquells artistes congregats sota el paraigua del Cercle Artístic van cristal·litzar en l'organització de la Fira del Dibuix i la Pintura (que incloïa també la foto), en el passeig Verdaguer, al voltant de la festa de Sant Joan, l'any 1981. Aquesta manifestació s'ha anat mantenint cada any i ara, el mes de juliol de 2010, acaba de celebrar-se'n la 30a edició.

TOPONIMIA POPULAR DE LA COSTA. PERFIL APROXIMAT DEL LITORAL DE CALA MORISCA A SA CARABERA.

Línia de la costa i els seus topònims marins recollits per Joan Sala.

L'any 1973 Sala Lloberas passà per un dels episodis més tristos de la seva vida. Eren les tres de la tarda del 7 de desembre quan la seva mare, Rosa Lloberas, que ja caminava força apesurada a causa dels anys —en tenia 81—, sortí de casa seva, tirà carrer avall en direcció al mar i, en arribar a l'avinguda de Camprodon i Arrieta, que discorre paral·lela a la platja, creuà la via per anar a veure el mar de prop. Potser es va refiar massa, potser la seva oïda ja no era prou fina, potser el conductor del vehicle que baixava en direcció nord-sud, no va estar al cas, la qüestió és que va ser atropellada per un empleat d'un conegut hotel proper. La mort va ser pràcticament immediata i els bons oficis del metge Agustí Cabañas i Llobet, íntim amic de Joan Sala, —que no va poder fer res per salvar-la— van aconseguir alleugerir els tràmits per poder retirar el cadàver d'una forma ràpida i discreta. L'autòpsia va revelar, evidentment, la mort per politraumatisme i xoc traumàtic.

Quan tenia 50 anys va començar a pensar a deixar la vida activa de pescador. El bar Sa Xarxa li anava bé i no tenia gaires ganes d'anar passant nits en mar, amb els corresponents problemes i maldecaps. Era l'any 1975. Es va vendre la teranyina a uns pescadors d'Arenys. Però, com a bon lloretenc, va pactar que, sempre que fos possible, vindrien amb la barca a la processó de Santa Cristina. Ho van fer un temps.

L'any 1982, se li encarregà de redactar i dibuixar els textos d'un calendari que oferia gentilmente la Impremta Santa Cristina de Manuel Tallada, dedicat, aquesta vegada, al món dels pescadors. Era una iniciativa que havia llançat el seu amic, l'escriptor Esteve Fàbregas i Barri. Precisament, en aquella època, Fàbregas havia començat a escriure el seu diccionari¹¹ i havia recorregut a Joan Sala perquè li anés dient paraules típiques i frases fetes. Sala li contestà: «No em veuria pas amb cor de recordar els mots d'una manera sistemàtica i freda. Veurem si, tot escrivint, em surten, igual que xerrant, sense proposar-m'ho.». I Fàbregas continuava: «Fou així, només per complaure'm, que es posà a escriure coses d'aquelles de la pesca i de la mar, que coneix tant.»¹² Això i la progressiva despersonalització de la Costa Brava fou l'estímul que el portà a abundar en el tema i a reflectir en diversos llibres el món de la pesca. Fou com si esclatés, de cop i volta, una altra vocació en el seu cervell. De fet, ho explicita força en aquesta línia al començament del pregó de la Festa Major de 1991, quan diu: «Potser els més joves no sabeu gaire més de mi que les meves aficions als pinzells i a la ploma. Em coneixeu com un aficionat a la pintura que un dia, gairebé sense proposar-s'ho, va començar a escriure i embrutar fulls i més fulls de paper només per deixar testimoni d'un Lloret gairebé desaparegut, el de la mar, perquè el conec i fou el meu pa de cada dia.»

L'any 1986 publicà *La gent de mar a Lloret*, que constituí una mena de *best-seller*. El prefaci de l'obra li va fer l'escriptor lloretenc Esteve Fàbregas i Barri. Però també hi ha

11 Esteve FÀBREGAS I BARRI. *Diccionari de veus populars i marineres*. Barcelona: Pòrtic, 1985, 241 p.

12 Esteve FÀBREGAS I BARRI. «Prefaci». Dins: Joan SALA I LLOBERAS. *La gent de mar a Lloret*. Lloret de Mar: Ultramar Editores, 1986, p. 11.

una mena de pòrtic amb un sonet de Mn. Pere Ribot, capellà de Riells i bon amic del pescador, a qui, a vegades, visitava a Lloret o el convidava a Riells, que és una molt ajustada descripció de l'autor del llibre, datada el 3 d'abril de 1984. Diu així:

En Joan Sala, pescador de Lloret de Mar

Aquest és En Joan Sala. La seva llar
fa olor de mar i d'algues. Té la mar en els ulls,
fill d'aquest horitzó, i salta abismes i esculls.
És fet tot d'una peça, la flama es mou encar.

Trobar-te amb aquest home ja és sorprenent i rar,
car de Lloret de Mar en sap l'alè i els fulls.
La història no mor, cor i ànima en remulls
d'un gust de salaborr que li ve de la mar.

Un esperit així no mor. Reviu aquí
i entre nosaltres, fet el respirar del temps
i sap lligar bé l'ombra i la llum. Dels dos extrems
en fa —i tant!— un de sol. Perquè no pot morir.
Tot es resum en llum interior, perquè,
fet de carn i de sang, viu, ferm, la seva fe.

El 1990, després de l'èxit assolit pel primer llibre, publicà *Anècdotes i fets*, també amb patrocini municipal, que es podria considerar una ampliació de la mateixa temàtica, i *La costa de Lloret*, una descripció del nostre litoral, amb un recull de topònims amb l'emplaçament marcat en dibuixos precisos, que li va editar el Club Marina Casinet. *Anècdotes i fets* fou prologat per l'autor d'aquesta biografia i *La costa de Lloret*, per Telm Zaragoza i Raig, alcalde de Tossa i patró major de la Confraria de Pescadors d'aquella localitat.

Aquesta febre de salvar la història del seu passat tal vegada es pugui relacionar amb el fet que el 25 d'abril de 1983 casa la seva filla Rosa Maria amb Salvador Castells i Llinós. Els néts que naixeran, la Cristina, el març de 1985, i en Jordi, l'octubre de 1987, són dels lloretencs que ja trobaran un Lloret molt diferent del que sentiran a explicar als seus pares i avis. Per això, potser, Joan Sala Lloberas sent encara més la conveniència de deixar publicades totes les seves vivències de tants anys.

Com ja hem apuntat anteriorment, l'any 1991 l'Ajuntament de la Vila l'invita a pronunciar el pregó que obre les festes d'hivern i, a la sala d'actes de la Casa de la Vila, el dia 15 de novembre, estrena les celebracions amb una evocació nostàlgica dels temps passats, de la vida dels pescadors i, sobretot, de les festes majors de la seva joventut, amb tots els preparatius que exigien, la processó, l'envelat, l'estrena de vestits...¹³

L'any 1994 va escriure, conjuntament amb l'autor d'aquestes ratlles, el volum *La Pesca*, de la col·lecció dels Quaderns de la Revista de Girona, obra que va enriquir amb

13 Veure *Set pregons*, publicació de l'Ajuntament de Lloret de Mar editada el 1998, que, com diu el títol, recull els set darrers pregons.

un encartable que contenia un dibuix de cadascun dels sistemes de pesca tradicionals descrits en el text. Sala va fer el treball de camp de recórrer les diverses poblacions del litoral i anar recollint dades dels pescadors experimentats i coneixedors de la zona, tots amics o coneguts seus; el qui subscriu va treballar en els arxius la documentació antiga i, finalment, va refondre tota la informació amb una redacció unitària; el 1995 Sala va treure *El barri de Venècia. Mirant enrera*, un llibre de gros format, editat per l'Ajuntament de Lloret, de l'estil —tant de maquetació com de contingut— dels dos primers, amb pròleg de l'historiador de temes naviliers Agustí Maria Vilà i Galí. Amb tot detall hi va descriure el veïnat on s'havia mogut tota la vida, els records de joventut, les anècdotes familiars, les vivències més entranyables.

Convertit ja en historiador del món de la pesca i encara plenament actiu amb els pinzells a la mà, va ser requerit per participar en una exposició plàstica que tingué lloc al claustre de l'Arxiu Històric de Sant Josep a Girona, del 9 de febrer al 29 de març de 2001. La mostra tenia la gràcia d'agrupar uns quants historiadors que també eren donats a la pintura i per això fou presentada amb el títol de *Pintors historiadors*. A més de Joan Sala Lloberas, hi van prendre part els també coneguts Mario Zucchitello Giglioli, Josep Clara Resplandis i Enric Pujol.

El 2005 va contribuir amb una narració titulada *Una història de la mar* en el volum editat amb motiu dels 50 anys del Club Nàutic de Lloret.

Com que encara li quedaven experiències per referir, el 2006 va publicar *Històries de rem i de vela*, que va comptar amb un pròleg escrit pel capità lloretenc de la Marina Mercant Josep Alsina i Llinàs, que també era president de la Confraria de Sant Elm. Els seus magnífics dibuixos a ploma dels racons de la costa i del feinejar dels pescadors van ser recollits en el volum *Lloret, imatges d'un passat* (2007), que va prologar el galeista d'art Lluís Ferrés i Planella. El 2008 aparegué el seu llibre *Els nostres peixos*. Va fer-li el prefaci Víctor Rodríguez, president del gremi de Bars i Restaurants de Lloret. Aquestes darreres publicacions li van ser editades per la revista lloretenca *La Costa*. Sobre aquest tema i el dels ormeigs va escriure, també, una part del llibre *El Trull, 40 anys* referit a la història d'un conegut restaurant. Quan va emmalaltir preparava un recull de locucions típiques locals, de la gent de mar, que els redactors de *La Costa* van arribar a temps de copiar i de promoure'n l'edició. La intenció era que Joan Sala Lloberas encara ho pogués veure, però no fou així. Joan Sala morí el 15 de març de 2010, a l'edat de 85 anys. El seu enterrament congregà una nombrosa concurrència que omplia el temple parroquial. El recordatori, que incloïa una esplèndida vista de la platja de Santa Cristina, tan estimada pel finat, recollia també uns versos de Lluís Llach apropiats per a ell: «Quan el mar és l'antic amant/ que et penetra les roques i amara la teva pell/ i en l'amor és brau i en el joc fidel/ penso que tindrè sort/ si puc tancar els meus ulls aquí.» Sebastià Ruscalleda, amic de la infantesa per haver viscut en el mateix barri, que avui exerceix a Madrid com alt càrrec de la *Comisión Nacional de Energía*, i que, malgrat la seva carrera d'enginyer industrial, ha publicat diversos llibres importants en el camp de la història, féu l'elogi del difunt i de la seva obra a través d'unes sentides paraules. Com si fos una jugada del destí, a la mateixa hora del seu enterrament, a la platja de Lloret es tirava *l'art*, sistema d'arrossegament en desús

Mostra del treball pictòric i de l'afició al modelisme naval de Joan Sala i Lloberas.

però que, de tant en tant, es practica encara per recordar les arrels i aquell dia es feia a petició de TV3 per tal de servir-ne unes imatges.

Finalment, el 13 d'abril va sortir editat el llibre pòstum de Joan Sala Lloberas, amb el títol *Expressions i dites lloretenques mullades d'aigua salada*. Tot i que l'autor, a través de les diverses obres publicades, ja havia anat posant en relleu les frases fetes i el vocabulari típic de l'antiga gent de mar, aquí les intentà sistematitzar i definir d'alguna manera, perquè quedessin inventariades de cara a les noves generacions. El treball és ben fet i encara estem segurs que, en mans d'especialistes de la filologia, pot donar lloc a altres estudis més exhaustius. Va escriure el pròleg del llibre el seu amic tossenc Mario Zucchitello i en redactà la cloenda Agustí Blanch i Masferrer.

Segur que en Joan encara haurà deixat alguna cosa inèdita. Per exemple, tenia algun treball fet sobre les quantitats de peix capturades amb l'ormeig de la teranyina al llarg d'un determinat període. El tema era àrid, però estudiat a

fons i amb una interpretació correcta de les sèries numèriques, segur que podria aportar nova llum al coneixement del món de la pesca a Lloret, sobretot tenint en compte que les seves anotacions partien de dades personals precises, al marge del que es declarava. Per dir-ho d'alguna manera, eren menys oficials i més reals, detall que, a vegades, quan Sala llegia la famosa obra d'Ivette Barbazza sobre la Costa Brava, remarcava atès que, segons ell, a l'autora francesa li devien haver fet el treball de camp alumnes que no coneixien aquest món i que només es basaven en les estadístiques que es presentaven a les autoritats.

També va deixar algunes interessants anotacions personals sobre el temps de la Guerra Civil, tot i que, amb voluntat de ser discret, no hi va aportar grans novetats.

Quan va morir seguia vinculat encara a les entitats lloretenques del món tradicional i artístic. El 20 de febrer de 1994 havia estat elegit, pels seus mèrits personals, soci de l'Obreria de Santa Cristina, entitat a la qual havia regalat l'any 1965 un quadre que representa la pujada de la processó cap a l'ermita, i l'any 1994, una còpia del quadre *Catalunya* pintat per Joaquim Sorolla sobre la platja de Treumal l'any 1915. També era soci de l'Obreria de Sant Elm i n'havia estat dirigent, com a obrer secretari, entre 1995 i 1999. Era soci, igualment, del Club Marina Casinet, entitat amb la qual sobretot col·laborava cada any, pel mes de setembre, el dia del Concurs de Pintura Ràpida, formant part del jurat qualificador. Havia començat aquesta tasca l'any 1995 i l'havia anada repetint durant quinze anys seguits.

En tot cas, per anar resumint, cal valorar l'aportació global de Joan Sala Lloberas per donar a conèixer literàriament i plàsticament la història i la vida de la gent de mar. Tot i que el tema pugui ser tractat per altres persones del món de la història, Sala Lloberas ho va fer des de dins d'aquest ambient de mariners i pescadors i les seves explicacions són clares, didàctiques, viscudes i ben ambientades. Per això hem inserit, de tant en tant, paràgrafs textuais seus en parlar de la seva família, del barri o del poble, per tal de posar una petita mostra de la seva forma d'escriure. Així com la pintura la va conrear des de petit —deixa una gran quantitat de blocs de dibuixos i de quadres extraordinaris, a part dels que ja estan en gairebé totes les col·leccions privades de Lloret— a la literatura s'hi va dedicar de gran, però Déu n'hi do com li fluïa la ploma, precisament perquè parlava d'allò que coneixia i estimava. El seu llenguatge, sovint amarat de poesia, de sentiment, era viu, directe, ric en mots i locucions marineres i reproduïa, almenys quan posava les expressions en boca dels seus protagonistes, aquell llenguatge salat que, tristament, ja ens està acabant de desaparèixer. Ell trobava a faltar el clima d'abans però no se'n lamentava, conscient que, amb el canvi, la vida —almenys la part econòmica— havia millorat molt a les llars lloretenques. No debades havia patit l'ambient de les èpoques de pobresa i comprenia que el Lloret turístic, si bé havia posat fi a totes aquelles situacions tan entranyables, també havia possibilitat una vida amb més comoditats. Ell mateix era dels qui s'havia adaptat als temps moderns, i en deixar de banda la pesca, havia tingut negocis

l·ligats amb l'estiueig —un temps fou concessionari d'un *xiringuito* a la platja, que li portaven altres— i, sobretot, havia creat, com hem dit, Sa Xarxa, un local amb aires de taverna d'altres temps, amb taules i tamborets per fer-la petar, bótes de tota mena de vins per anar-hi a omplir el gotet, i quadres i imatges de pescadors i de temes mariners. Afortunadament, encara existeix.

Va assumir, això sí, el paper de deixar constància d'aquestes èpoques pretèrites, de la gent d'abans i de les situacions recents dels darrers temps del món pesquer local, del qual fou un protagonista d'excepció. Protagonista i, per tant, amb les seves narracions, autèntic notari, per donar-ne fe.

Jubilat dels afers marítims, vivia feliç a la seva casa del carrer de la Sènia del Barral, que per la part del darrere tenia sortida a la travessia de Sant Miquel. De fet, per accedir directament a la casa calia passar per la part posterior. Era una visita recomanable. Així que s'arribava al pis de la família, les parets del passadís d'entrada ja apareixien plenes de quadres d'en Joan. A vegades n'hi havia d'algun altre amic o company o algun objecte aliè, bé que l·ligat a la història local, com ara una reproducció del mascaró de la Blanca Aurora, l'original del qual es troba en dipòsit al Museu Marítim de Barcelona. Els seus eren uns olis que feien sentir la mar: cales, penyals, raconades, pinedes, roques emblemàtiques, escenes de pesca, l'arribada de les barques a la sortida del sol. Sota els quadres i en diverses vitrines, hi havia maquetes navals.

La del modelisme és una activitat d'en Joan que no era tan coneguda. De fet, s'hi havia posat de gran. Era molt amic del constructor de vaixells en miniatura Joaquim Cardona Català, conegut per *El Cerdà*, per l'origen familiar que compartia amb la part materna de Sala Lloberas. Aquest fou el qui li va despertar l'afició a fer maquetes de vaixells alguna vegada. Cardona li tocava l'amor propi: «Molt de *quadros*, molt de pintar, però amb això que fem nosaltres no t'hi atreueixes...!» Un bon dia va decidir agafar el brau per les banyes i demostrar que sí que era capaç de fer-ho. És possible que l'incentiu fos un buc o casc de vaixell que l'esmentat Cardona li va regalar i que ell va voler acabar. El cert és que, amb els coneixements pràctics que tenia del maneig dels caps i les veles i els diversos elements de les barques, no li fou difícil construir algun vaixell. L'assessorament del mateix Cardona i algun cop de mà a l'hora de tallar les fustes per fer el futur buc de Xavier Macià, el maquetista més qualificat de Lloret, la intuïció i l'habilitat pròpies, es van ajuntar per a aconseguir la fita. Explica el seu amic Agustí Blanch, capità de iot i element important de la nàutica esportiva a la costa catalana, que presumia de fer les diverses peces amb un simple ganivet en comptes de fer servir eines sofisticades. Algun d'aquests vaixells el va arribar a presentar en alguna de les exposicions de modelisme naval que s'han fet a Lloret.

En entrar cap a dins de la casa, en una saleta, us sorprendria agradablement la seva versió pictòrica, a l'oli, de la processó de Santa Cristina del 24 de juliol. Un quadre potent, que reflectia la llum, el color i l'alegria de la diada. Al menjador, un quadre de gran format, reproduïa Rosa Lloberas, la seva mare, fent puntes. Era un quadre que Joan Sala Lloberas s'estimava molt, potser perquè la persona

Joan Sala, ja gran, al seu estudi els darrers anys.

pintada, havia mort tràgicament com hem explicat fa poc. A dalt de tot, Joan Sala hi tenia l'estudi. L'escala per a accedir-hi a penes si disposava d'algun clap de paret sense pintures seves. Els quadres es tocaven un amb l'altre. «No me'n vull pas vendre cap», assegurava. L'estudi continuava amb quadres per totes les parets, prestatges amb llibres, bàsicament d'art, altres amb blocs plens de dibuixos, papers, apunts, textos escrits, i la màquina d'escriure que, darrerament, ja havia evolucionant cap a l'ordinador. Unes estones pintava, altres escrivia.

La darrera visita al seu estudi tingué lloc l'abril de 2009. Vam anar-hi amb la meua dona per recollir un dibuix que representava un racó típic del poble muntanyenc de Beget que li havíem demanat per a fer un obsequi a un familiar. Sense pressentir el seu adéu relativament pròxim, però pensant que s'anava fent gran i que, tard o d'hora, hi hauria alguna sorpresa, vaig anar fent una mena de petit reportatge fotogràfic que ara em permet il·lustrar millor aquesta biografia. Aquella tarda va gaudir mostrant-nos dibuixos d'abans, alguns fets de molt jove, una mena de cartell dissenyat quan anava a classes amb l'Orihuel, i altres coses. No hi va haver manera que ens cobrés l'encàrrec. Per si no ens agradava prou el dibuix a tinta demanat, en féu dues versions perquè triéssim. Al final ens les va regalar totes dues i encara hi afegí un dibuix que havia fet al seu moment de Guerau Domènech Andreu, un pescador típic, una mica cridaner, conegut per

en Ballem —diuen que el motiu venia de la pregunta que feia a les noies quan les anava a treure a ballar—, que justament era l'avi de l'autor d'aquestes ratlles.

Va passar mig any i vam saber que no es trobava bé. Tenia dificultats per agafar el pinzell amb la mà dreta. No hi havia coordinació. Eren els símptomes de l'existència d'un tumor al cap. El vam anar a veure algunes vegades. «Nois, no sé ben bé què tinc. Sembla que hi ha alguna cosa as cap. No sé si m'ho amaguen, però...» La Maria Assumpció Comas, artista pintora, li treia importància al fet i, mig en broma mig en seriosament, li deia: «I si et falla el pols, pinta un quadre abstracte!» Sempre havia detestat aquest estil, però era tant el que trobava a faltar la pintura que, efectivament, un dia es va armar de valor i va fer una obra a base de taques. Va ser el seu únic quadre abstracte i la seva última obra. Semblava que el desenllaç no seria una cosa immediata, però la malaltia va avançar ràpidament. Joan Sala Lloberas morí el 15 de març de 2010 i va ser enterrat en el darrer hipògeu de la dreta del passeig central del cementiri, a tocar la capella, com hem explicat abans.